

Εκταση: **4.990** τ. χλμ. Κάτοικοι: **170.240 (2011: 167.400)**

Ο νομός Ιωαννίνων εκτείνεται στο βορειοανατολικό τμήμα της Ηπείρου. Είναι ο μεγαλύτερος σε έκταση νομός του γεωγραφικού διαμερίσματος. Συνορεύει προς βορά με τις επαρχίες στη Β. Ήπειρο (τώρα στην Αλβανία), ανατολικά με τους μακεδονικούς νομούς Καστοριάς, Κοζάνης και Τρικάλων, νότια με τους νομούς Άρτας και Πρέβεζας και δυτικά με τη Θεσπρωτία.

Οι εκτεταμένες οροσειρές της Πίνδου δεν αφήνουν μεγάλα περιθώρια για πεδιάδες, που περιορίζονται στο 3,3% της συνολικής επιφάνειάς του. Βρίσκονται δυτικά της Κόνιτσας, γύρω από την Παμβώτιδα και κατά μήκος του Θύαμη (Καλαμά).

Στα βόρεια υψώνονται τα βουνά Μουργκάνα (1.806 μ.), Μακρύκαμπος (1.672 μ.), Γράμμος (2.520 μ.), Σμόλικας ή Βόιο (2.637 μ.). Ο κατάφυτος από έλατα, πεύκα και οξιές Σμόλικας είναι το ψηλότερο μετά τον Όλυμπο βουνό της ελληνικής επικράτειας. Η Τύμφη ή Πάπιγγο (2.497 μ.) ορθώνεται ανάμεσα στον Αώο και τον παραπόταμό του Βοϊδομάτη. Είναι άδενδρη στο μεγαλύτερο μέρος της και απόκρημνη.

Από το Μιτσικέλι (1.809 μ.), βορειοανατολικά των Ιωαννίνων, πηγάζουν ο Θύαμης (Καλαμάς), ο Βοϊδομάτης, ο Τριπόταμος και τροφοδοτείται η Παμβώτιδα. Κοντά στα Ζαγοροχώρια οι πλαγιές του είναι κατάφυτες.

Το Περιστέρι ή Λάκμος ή Λάκμων (1.295 μ.) είναι ογκώδες και γυμνό βουνό. Στον ορεινό όγκο του Ζυγού, ανάμεσα στο Περιστέρι και το Μαυροβούνι ανοίγεται ο αυχέννας από τον οποίο η Ήπειρος επικοινωνεί με τη Θεσσαλία.

Ο Τόμαρος (1.973 μ.), νοτιοδυτικά των Ιωαννίνων, έχει βραχώδεις και απότομες πλαγιές. Δεσπόζει στο οροπέδιο όπου ήταν χτισμένο το Μαντείο της Δωδώνης. Από εκεί πηγάζουν ο Λούρος και ο Αχέροντας.

Το κλίμα του νομού Ιωαννίνων είναι ηπειρωτικό με ψυχρούς χειμώνες και θερμά καλοκαίρια. Είναι μια από τις περιοχές όπου σημειώνονται οι περισσότερες βροχοπτώσεις.

Σύμφωνα με τα στοιχεία της απογραφής του 2001, ο πληθυσμός του νομού αυξήθηκε κατά 7,6% σε σχέση με το 1991. Είναι 170.244 και ήταν 158.193 κάτοικοι. Ασχολούνται με τη γεωργία, την κτηνοτροφία, την αλιεία, τα δάση, τη βιομηχανική παραγωγή και τις υπηρεσίες.

Η ιστορία του νομού Ιωαννίνων

Η «ελληνική πατρίδα» του Δία:

Οι δύο αρχαίες παραδόσεις που ο Ηρόδοτος παραθέτει για την ίδρυση του μαντείου της Δωδώνης στα όρια του νομού Ιωαννίνων (βλ. [**Πατριδογνωσία**] «**Ιστορία της Ηπείρου**»): Οι πρώτοι Έλληνες) καθώς και γενικά η παραδεκτή ταύτιση του ελληνικού θεού με τον αιγυπτιακό Άμμωνα, αν μη τι άλλο αποδεικνύουν ότι εκεί (στη Δωδώνη) εντοπίζεται η πρώτη εμφάνιση της λατρείας του Δία στον Ελλαδικό χώρο. Άλλωστε, η επίκληση «Dyaous Pitar» (Δία, πατέρα) υπήρχε στους παλαιούς Ινδούς. Δεν είναι όμως μόνο αυτά.

Στην αρχή της εποχής του Χαλκού, εμφανίστηκαν στον Ελλαδικό χώρο τα προελληνικά ινδοευρωπαϊκά φύλα. Οι πιο πολλοί ήταν οι Πελασγοί («αυτοί που λατρεύουν το πνεύμα του ανθισμένου κλαδιού») που έστησαν διάσπαρτους οικισμούς γύρω από τη Δωδώνη, στις όχθες του Στρυμόνα και στα βόρεια όρια της Χαλκιδικής αλλά και κατέκλυσαν τις περιοχές από ανατολικά της Λάρισας κι ως τον Παγασητικό κόλπο και την Εύβοια, σχεδόν ολόκληρη την Αττική, ολόκληρη τη Νότια Στερεά ως τον Κορινθιακό κόλπο και σχεδόν όλη τη σημερινή Αχαΐα και Αρκαδία. Πρέπει να ήρθαν γύρω στο 3000 π.Χ.

Τα επίθετα «Δωδωναίε, Πελασγικέ» που ο Αχιλλέας χρησιμοποιεί προσφωνώντας τον Δία, στην Ιλιάδα, παραπέμπει στα ήδη τότε πολύ παλιά χρόνια. Με το μαντείο της Δωδώνης να θεωρείται (και να είναι) το πιο αρχαίο της Ελλάδας. Από τη Δωδώνη, έχουμε κομμάτια αγγείων της εποχής 1900 – 1600 π.Χ. που υποδηλώνουν επικοινωνία με τη Νότια Ελλάδα και επιβεβαιώνουν την παράδοση της πανάρχαιας παρουσίας του μαντείου και των Ελληνικών φύλων στην περιοχή. Εκεί λατρεύονταν ο Δίας και η πριν από την Ήρα σύζυγός του Διώνη, για πολλούς το θηλυκό αντίστοιχο του αρχηγού των θεών.

Οι αρχαίοι Θεσπρωτοί που κατείχαν τα ηπειρωτικά παράλια και απλώνονταν ως τη Δυτική Μακεδονία, είχαν φιλικές σχέσεις με τους Έλληνες των νησιών και επέτρεπαν στους προσκυνητές που πήγαιναν στη Δωδώνη να διασχίσουν τη χώρα τους. Θεσπρωτοί και νησιώτες συνέπρατταν εναντίον των Ταφίων πειρατών, που κατοικούσαν στην ακτή της Ακαρνανίας και στο νησί Τάφος (σημερινό Μεγανήσι) ανάμεσα στη Λευκάδα και τη Στερεά.

Το μαντείο της Δωδώνης, του οποίου η αρχή ανάγεται στη Χαλκοκρατία, διατήρησε την ακτινοβολία του και μετά την εποχή των μεταναστεύσεων, ιδίως μεταξύ των φύλων των οποίων οι κοιτίδες βρίσκονταν κοντά στο ιερό. Οι Βοιωτοί, μ' όλο που απομακρύνθηκαν από την Ήπειρο, εξακολουθούσαν να στέλνουν κάθε χρόνο στη Δωδώνη ιερούς τρίποδες και να τελούν κατά την αφιέρωσή τους μια αρχαϊκή νυχτερινή τελετή. Το μαντείο των Δελφών πήρε αργότερα τα πρωτεία στην προτίμηση των Ελλήνων αλλά είναι κατά πολύ νεώτερο της Δωδώνης, όπου λατρευόταν ο Δίας.

Ο χθόνιος και η Δωδώνη:

Ειπώθηκε κάποια στιγμή ότι ο Δίας της Δωδώνης ήταν αρχικά τοπικός θεός των υδάτων και η πριν από την Ήρα σύζυγός του, Διώνη, θεά των πηγών. Επειδή ανάμεσα στα επίθετα που τον συνόδευαν ήταν και το «νάος» ή «νάιος» που, κατά την εκδοχή αυτή, προέρχεται από το ρήμα «νάω» που σημαίνει «ρέω». Το πιο πιθανό όμως είναι ότι, πριν από την εμφάνιση του Δία, υπήρχε στην περιοχή η θεά Διώνη, η οποία, επειδή δεν ήταν δυνατό να ταυτιστεί με την πανελλήνια θεότητα του αρχηγού των θεών, λατρεύτηκε ως σύζυγός του. Νομίσματα του τόπου έχουν στη μια όψη τους τα πρόσωπα του Δία (σε πρώτο πλάνο) και της Διώνης (σε δεύτερο). Στην περίπτωση αυτή, το επίθετο Νάιος προέρχεται από το ρήμα «ναίω» που σημαίνει «κατοικώ» και απηχεί χθόνια προέλευση του Δία. Στον Ησίοδο άλλωστε (Hoiai, 569.20), ο Δίας της Δωδώνης αναφέρεται ότι «ναίει δ' εν πυθμένι φηγού» (κατοικεί στο

βάθος βελανιδιάς).

Ανεξάρτητα από την όποια εκδοχή για την προέλευσή του, οι αρχαίοι Έλληνες εκδήλωναν με κάθε τρόπο τον σεβασμό τους και στον Δία της Δωδώνης και στο εκεί μαντείο του, το οποίο άλλωστε διατηρήθηκε σε ακμή επί πολλούς αιώνες.

Ο Ησίοδος αναφέρει ότι «η Ελλοπία (αρχαίο όνομα της κοιλάδας των Ιωαννίνων) είναι μια περιοχή πλούσια σε χωράφια και λιβάδια όπου θρέφονται πολλά πρόβατα και λυγερόποδα βόδια. Την κατοικούσαν πολλοί θνητοί με μεγάλα κοπάδια. Στη μια άκρη αυτής της περιοχής βρίσκεται η Δωδώνη, η αγαπημένη του Δία. Εκεί ο θεός εγκατέστησε το μαντείο του, στην κουφάλα μιας βελανιδιάς. Οι άνθρωποι, ξεθαρρεμένοι από καλούς οιωνούς και φέρνοντας πλούσια δώρα, πηγαίνουν πάντα εκεί για να εξασφαλίσουν την ευλογία του θεού και να μάθουν τη θέλησή του».

Η περιοχή βρίσκεται «στα πόδια του βουνού Τομάρου, σε μια κοιλάδα υγρή και καρπερή αλλά κρύα, που τη δέρνουν οι άνεμοι και που συχνά τραντάζεται από την βροντή του θεού που θρόνιαζε ψηλά στο βουνό».

Ο Γάλλος ακαδημαϊκός Ζαν Ρισπέν παραθέτει την πληροφορία ότι, σύμφωνα με μετρήσεις Γερμανού επιστήμονα, οι ημέρες με θύελλα στην περιοχή της Δωδώνης είναι κατά μέσο όρο 49 τον χρόνο, κάτι που δεν συμβαίνει σε άλλο μέρος της Ευρώπης.

Ο Δευκαλίων, ο Ίναχος, η Ιώ, ο Ηρακλής, ο Ιάσοντας, ο Οδυσσέας, ο Νεοπτόλεμος, ο Ορέστης είναι μερικά από τους μυθικούς επιφανείς που προσκύνησαν εκεί.

Κι αργότερα, με τη συμβολή του Πύρρου, κέρδισε πολλή από την παλιά του δόξα (τον Γ' π.Χ. αιώνα), ενώ ο βασιλιάς Φίλιππος Β' της Μακεδονίας το ανοικοδόμησε και ο Οκταβιανός Αύγουστος, μετά τη νίκη του στο Άκτιο, το περιποιήθηκε. Η περιοχή εγκαταλείφθηκε τον Δ' μ.Χ. αιώνα, όταν ο χριστιανισμός επέβαλε το κλείσιμο των αρχαίων ιερών. Οι εκεί κάτοικοι μετοίκησαν στην περιοχή της Εύροιας. Κάποιοι την ταυτίζουν με την τοποθεσία της πόλης των Ιωαννίνων. Στους επόμενους αιώνες, η ιστορία του νομού ταυτίζεται με αυτήν της πόλης.

(Έθνος της Κυριακής, 2001 – 2002) (τελευταία επεξεργασία, 28.3.2010)